

Gemcitabine kwa kutibu saratani ya njia/mirija za nyongo

Ikiwa daktari wako alipendekeza gemcitabine kutibu saratani yako, hapa kuna maelezo muhimu kuhusu dawa hii na baadhi ya vipengele vinavyohusiana nayo

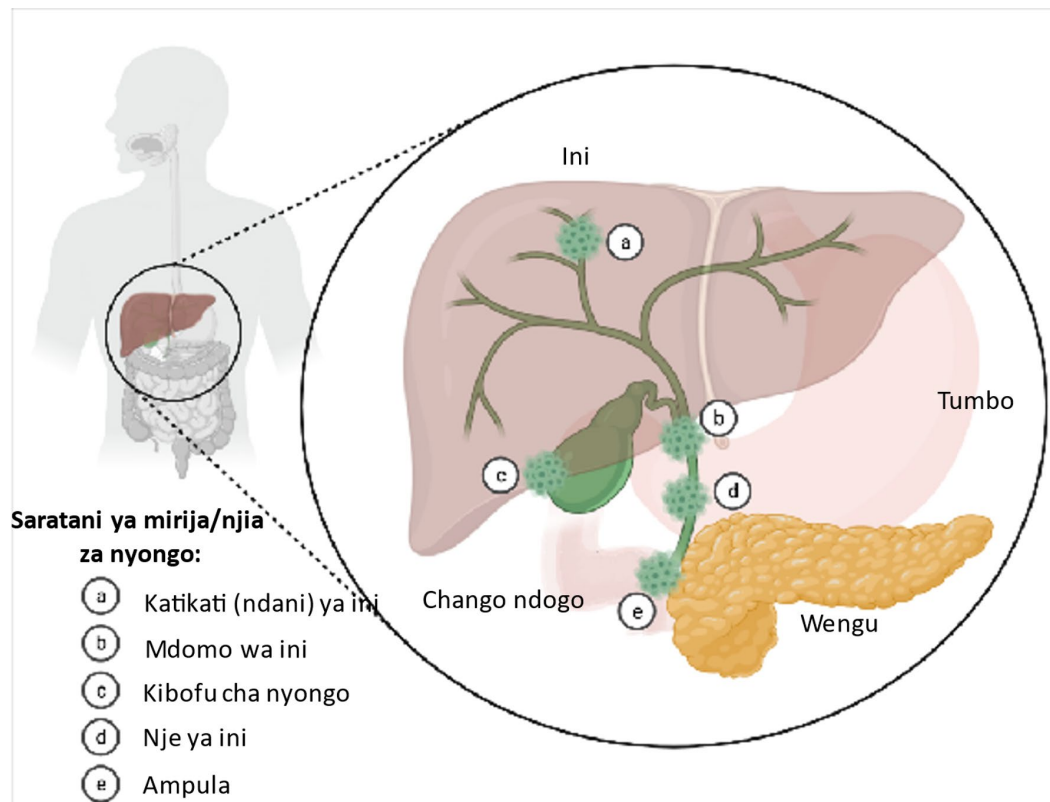
Saratani ya njia/mirija/mishipa ya nyongo (biliary tract)

Saratani za njia ya njia/mishipa ya nyongo (biliary tract) hukua kutoka kwa seli (zinazoitwa cholangiocytes) ambazo kwa kawaida huunda bitana (utando) ya mfumo wa njia/mirija/mishipa ya nyongo (iliyoonyeshwa kwa kijani kwenye picha hapa chini). Njia za nyongo ni mirija midogo ambayo hubeba nyongo, ambayo hutumika kusaga chakula, kutoka kwenye ini na kibofu cha nyongo hadi kwenye utumbo mwembamba.

Saratani za njia za nyongo ni cholangiocarcinoma (), saratani ya kibofu cha Saratani ya mirija ya ini nyongo na saratani ya ampullary:

- **Saratani ya mirija ya ini (Cholangiocarcinoma)** - ambayo pia inajulikana kama saratani ya mirija ya nyongo. Saratani hii iko aina tatu, kulingana na sehemu ya mishipa/mirija ya nyongo ilipo:
 - o **saratani ya mirija ya nyongo iliopo katikati/ndani ya ini (intrahepatic cholangiocarcinoma)** – saratani ya mirija ya nyongo ambayo hutokea ndani ya ini
 - o **Saratani ya mirija ya nyongo iliopo kwenye mdomo w aini (perihilar cholangiocarcinoma)** - inapokua kwenye mirija iliyo nje kidogo (mdomo) ya ini
 - o **Saratani ya mirija ya nyong ilio nje ya ini (distal/extrahepatic cholangiocarcinoma)** - inapokua kwenye mirija iliyo nje ya ini
- **Saratani ya kibofu cha nyongo** - hutokana na utando wa ndani wa kibofu cha nyongo
- **Saratani ya Ampula** – saratani hii huanzia kwenye makutano/muunganiko kati ya mirija ya nyongo na uchango

Umepewa kipeperushi hiki ni kwa sababu umegunduliwa na saratani ya njia za nyongo. Daktari wako wa saratani (oncologist) atakuelezea zaidi na kujadiliana na wewe kuhusu aina ya saratani ya njia za nyongo uliyo nayo na kiasi gani imesambaa/kuenea mwilini mwako.

Gemcitabine ni nini?

Gemcitabine ni dawa ya kidini (chemotherapy) ambayo huua seli za saratani kwa kuzuia mchakato wa seli urudufishaji. Hata hivyo, kwa sababu inaweza pia kuharibu seli za kawaida, inaweza kusababisha madhara fulani.

Je, gemcitabine inapeanwa vipi?

Utapokea Gemcitabine hospitalini, katika kitengo cha matibabu ya kemikali (chemotherapy unit). Dawa zote mbili hudungwa kwa njia ya mshipa (kwenye mshipa wa damu - vein) kupitia kanula,

Generated by Dr MG Prete and Dr C Braconi (oncologists) based on information developed by Macmillan Cancer Support and used with permission. Revised by Ms J Milne (nurse), Ms H Morement (patient representative). Translated by Abeid Athman and Elene Mariamidze. Translation project coordinator: Dr. R Casolino

mrija mfupi mwembamba, ambao utawekwa ndani ya mshipa wa damu wa kigasha (arm) au mkono na muuguzi. Kanula itatolewa baada ya kupokea Gemcitabine.

Daktari wako ataamua kipimo halisi cha Gemcitabine utakachopokea kulingana na mambo mengi ikiwa ni pamoja na urefu wako, uzito, umri, afya yako kwa ujumla na hali za msingi.

Hakuna aina ya gemcitabine ambayo yawezwa kumezwa kwa mdomo, yaani ya vidonge.

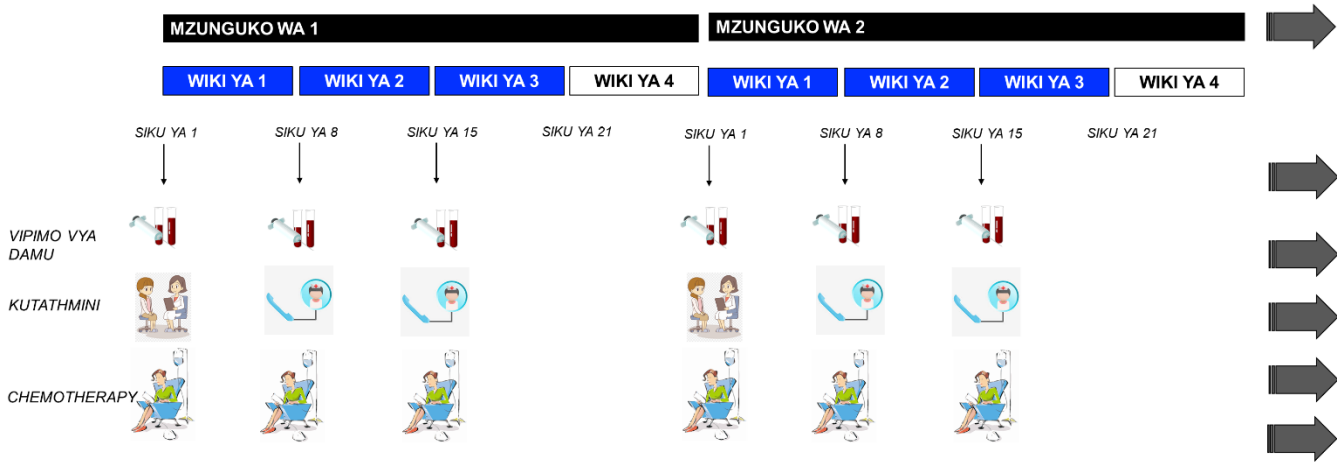
Ratiba ya matibabu ya gemcitabine

Utapokea gemcitabine katika mizunguko ya matibabu. Ratiba ya kawaida ya matibabu ya gemcitabine hufuata mzunguko wa wiki nne, ambapo kuna siku moja ya chemotherapy kwa wiki, kwa muda wa wiki tatu (SIKU 1, SIKU 8 na SIKU 15), ikifuatiwa na mapumziko ya wiki moja.

Kabla ya kila kikao cha dawa za kidini (chemotherapy), utafanyiwa vipimo vya damu yako na kikosi cha wataalamu wa saratani (oncological team) wataangalia kama unastahili vya kutosha kupewa mzunguko wako wa dawa za kidini (chemotherapy). Ni muhimu kwamba uripoti dalili na matatizo yoyote tangu ya mara ya mwisho ulipoonekaniwa na daktari wako ilikipimo/ratiba iweze kurekebisha na kubinafsishwa mahsusi kwa ajili yako.

SIKU YA 1 ya wiki ya kwanza ya kila mzunguko wa tiba ya gemcitabine, utakuja hospitali kuona timu ya wajuzi wa saratani wakutathmini, ikiwapo ni pamoja na kupimwa damu, kabla ya kuendelea kupewa chemotherapy. Siku ya 8 ambapo ni wiki ya pili na siku ya 15 ambapo ni ya juma la tatu utahitaji kurudia vipimo vya damu, lakini timu inaweza kukutathmini kwa simu kabla ya kuja hospitalini kwa matibabu yako ya kemikali (yaani sio lazima uje hospital). Daktari wako saratani anaweza kukutuma uchukuliwe na ipimwe damu kwa daktari wako wa kawaida (GP/medical officer) siku moja kabla ya matibabu yako ya chemotherapy (gemcitabine) uliyopangiwa. Hutahitaji kulazwa hospitalini siku nzima.

Mzunguko/nduara wa Gemcitabine: kutibiwa wiki 3, wiku moja ya mapumziko

Muda wa matibabu ya gemcitabine

Daktari atakueleza muda wa matibabu. Kwa ujumla, kila mzunguko wa gemcitabine utadumu kwa mwezi mmoja (wiki 4). Ikiwa unavumilia/unastahamili matibabu vizuri bila madhara ya kutatiza, utapokea chemotherapy kwa angalau miezi 3 kabla ya daktari wako kukushauri kurudia uchunguzi wa picha za scans ili kuelewa ikiwa chemotherapy inafanya kazi. Ikiwa uchunguzi wa miezi 3 ya kwanza utaonyesha kuwa saratani yako ni thabiti au inapungua, daktari wako anaweza kushauri kuendelea na chemotherapy kwa miezi 3 mengine. Baada ya miezi 6 ya kwanza ya matibabu daktari wako atajadiliana nawe ikiwa unapaswa kuchukua mapumziko kutoka kwa chemotherapy au inapaswa kuendelea.

Je, ni madhara gani yatokana na gemcitabine?

Ingawaje kuna madhara yanayojulikana kutokana na matibabu haya, lakini huenda usipate yoyote kati yao. Walakini, hii haimaanishi kuwa matibabu hayafanyi kazi; kumbuka hakuna uhusiano kati ya uwepo au ukali wa madhara na manufaa ya dawa.

Ingawaje Unaweza kupata baadhi ya madhara kutokana na dawa hii, lakini uwezekano wa kupata athari zote ni adimu. Kumbuka kwamba madhara mara nyingi yanatabirika wakati gani yaweza

Generated by Dr MG Prete and Dr C Braconi (oncologists) based on information developed by Macmillan Cancer Support and used with permission. Revised by Ms J Milne (nurse), Ms H Morement (patient representative). Translated by Abeid Athman and Elene Mariamidze. Translation project coordinator: Dr. R Casolino

kujitokeza, muda na ukali; la msingi athari hzio si za kudumu na hupotea wakati umesisitiza matibabu. Walakini, frequency na ukali wao hutofautiana kutoka kwa mtu hadi mtu.

Kama ilivyo kwa dawa zingine nyingi za chemotherapy, Gemcitabine hua seli za saratani kwa uwezo wake kusitisha wa kuacha mgawanyiko wa seli na kuenea. Kwa bahati mbaya, dawa za chemotherapy haziwezi kutambua tofauti kati ya seli za saratani na seli za kawaida. Kwa hivyo, chemotherapy pia itaua seli za kawaida zilizo salama zinazogawanyika haraka, kama vile seli za damu, seli za mdomo, tumbo, chango na sehemu nyenginezo ambayo ndiyo chanzo cha baadhi ya madhara mbalimbali. Pindi matibabu kumalizika, seli hizo za kawaida zitakua tena na kuwa na afya kama mwanzoni.

Vilevile, kuna dawa nyingi zinazopatikana ambazo zinaweza kuchukuliwa wakati wa chemotherapy kudhibiti na punguza athari zozote ambazo unaweza kuwa nazo.

Baadhi ya madhara ambayo yanatarajiwa kujiri mara kwa mara zinazohusiana na gemcitabine

Hematotoxicity (Kuathiri damu): madhara kwenye seli zako za damu ikiwa ni pamoja na

- ***Uchache ama kupunguza seli nyeupe za damu na hatari ya kuambukizwa magonjwa***

Chemotherapy mara nyingi hupunguza idadi ya seli nyeupe za damu, ambazo husaidia kupambana na maambukizi ya maradhi tofauti. Kama idadi yako ya seli nyeupe za damu iko chini sana (hii inaitwa neutropenia) unaweza kuwa katika hatari ya kuambukizwa magonjwa. Hii ikikutoka, ni muhimu kuwa makini ili kuepuka hali ambazo zinaweza kuongeza hatari hii ya maambukizi, kama vile kuwa katika sehemu zenye watu wengi au pamoja na watu wenye mafua.

Kwa vile idadi ya seli zako nyeupe zina uwezekano mkubwa wa kupunguwa na kuwa chini kabisa kati ya siku ya 7 na siku ya 10 ya kila mzunguko wa chemotherapy, ni muhimu sana wakati wa siku hizi kuzuia hatari ya maambukizi ya maradhi.

Kupungua kwa chembechembe nyeupe za damu ni mojawapo ya vipimo muhimu vya damu ambavyo daktari wako atafanya kabla kupokea dozi chemotherapy inayofuatia ili kuhakikisha

Generated by Dr MG Prete and Dr C Braconi (oncologists) based on information developed by Macmillan Cancer Support and used with permission. Revised by Ms J Milne (nurse), Ms H Morement (patient representative). Translated by Abeid Athman and Elene Mariamidze. Translation project coordinator: Dr. R Casolino

kuwa idadi ya seli nyeupe za damu ziko za kutosha kukuinga kutokana na maambukizi unapopokea chemotherapy.

Idadi ya seli nyeupe itarudi kawaida kabla ya matibabu yako yajayo. Wakati mwingine inaweza kutokea zikawa chini sana kiasi cha kukkuziwa kupokea matibabu yaliyoratibiwa, hapo basi daktari wako atachelewesha matibabu yako kwa muda mfupi hadi idadi ya seli irudi kwa kawaida.

Ni muhimu kufahamu/kutambua ishara na dalili za maambukizi, ni lazima uwasiliane na daktari kwa nambari ya usaidizi katika taasisi yako ikiwa utatokewa na yoyote kati ya yafuatayo:

- Joto la mwili wako hupanda zaidi ya 38°C (100.4°F), licha ya kutumia paracetamol
- Unajisikia ghafla kutetemeka au kutojisikia vizuri
- Kuumwa kwa koo, kikohozi, kuhara, kukojoa mara nyingi

- ***Idadi ya chini ya seli nyekundu za damu***

Chemotherapy inaweza kupunguza idadi ya seli nyekundu za damu. Jukumu muhimu zaidi la seli nyekundu za damu ni kubeba oksijeni kwa kila sehemu ya mwili wako. Ikiwa idadi ya seli nyekundu za damu ni chache sana (hii huitwa anemia) unaweza kuhisi uchovu na kukosa pumzi. Ikiwa anemia yako ni kali, utahitaji kuongezewa damu.

- ***Idadi ya chini ya chembe sahani (plateletes) mwilini na hatari ya michubuko au kutokwa na damu***

Chemotherapy inaweza kupunguza idadi ya chembe sahani. Chembe sahani ni muhimu kusaidia kuganda kwa damu. Ikiwa idadi yako ya chembe sahani ni ndogo sana (hii inaitwa thrombocytopenia) huwezi kupokea chemotherapy na daktari wako atachelewesha matibabu yako kwa muda mfupi hadi hesabu ya chembe sahani imeboreka.

Ikiwa una michubuko au kutokwa damu, kama vile kutokwa na damu puani, ufizi unaotoka damu, mapakupaku madogo mekundu au zambarau kwenye ngozi, tafadhali mjulishe daktari wako.

Dalili kama za mafua: unaweza kupata hizi wakati wa matibabu ya chemotherapy au mda mfupi baada yake:

- Kuhisi joto, baridi au kutetemeka
- Homa
- Kuumwa na kichwa
- Maumivu ya misuli
- Uchovu

Kichefuchefu/kuchafukwa na roho: wakati mwingine hufuatana na kutapika, lakini hii huudhibitiwa na dawa za kuzuia kutapika (za sindano au vidonge). Inaweza kujiri masaa machache baada ya kuanza matibabu hadi siku chache. Ni muhimu kuchukua dawa za kuzuia kutapika hata kama huhisi hivyo kwa sababu ni rahisi zaidi kuzuia ugonjwa kuliko kuutibu mara tu unapoanza. Wasiliana na daktari wako au muuguzi kwa upesi ikiwa umekuwa ukihisi kichefuchefu zaidi ya mara moja kwa siku.

Uchovu: athari ambayo hutokea aghalabu sana, ambayo inaweza kuongezeka wakati wa matibabu.

Kuongezeka kwa maji: Unaweza kuongeza uzito wako na pia uso wako au vifundo vyako vya miguu au miguu inaweza kuvimba. Inaweza kusaidia kuweka miguu yako juu ya mto. Uvimbe utapotea baada ya matibabu yako kumalizika.

Baadhi ya athari ambazo hutokea nadra zinazohusiana na gemcitabine

Kuimbiwa/kukosa choo kikubwa: kula vyakula vyenye nyuzinyuzi nyingi (mboga, matunda, mkate wa unga) na kunywa angalau lita mbili za maji zinaweza kukupatia nafuu. Unaweza kuhitaji msahala (laxatives) ikiwa umekosa choo kikubwa zaidi ya siku mbili/tatu.

Kuhara: unahitaji kuwasiliana na timu yako ikiwa unaharisha mara 4 au zaidi katika masaa 24. Daktari wako atakupata dawa za kuzuia kuhara. Kumbuka kunywa maji mengi kurejesha maji

yaliyopotea. Iwapo unaharisha unapaswa kula chakula chenye nyuzinyuzi kidogo na epuka kula matunda mabichi, maji ya matunda, nafaka (cereals) na mboga.

.Maumivu na vidonda vya mdomo: unapaswa kupiga mswaki kila wakati baada ya kula ili kuzuia ukuaji wa vijidudu. Ili kuzuia au kusaidia kutibu vidonda vya mdomo tumia mswaki laini na uskutue mara tatu kwa siku kutumia baking soda nusu kijiko hadi kijiko kimoja iliyochanganywa na maji (au kiocha kinywa ya kawaida -mouthwash). Ni bora kutotumia vyakula vyenye asidi kama vile machungwa, ndimu na zabibu. Mjulisha daktari wako au muuguzi ikiwa una vidonda, kwa vile wanaweza kukusaidia kuzuia au kutibu vidonda vya mdomo.

Mabadiliko ya ngozi: ngozi yako inaweza kuwa kavu zaidi au kufanya upele.

Kusinzia: Chemotherapy inaweza kukufanya uhisi usingizi sana (kusinzia) na uchovu. Ikiwa unahisi kusinziasinzia sana na kulegea, usiendeshe gari au kutumia mashine usingizi, usiendeshe au kuendesha mashine.

Kuumwa na kichwa: ikiwa hii itatokea, unaweza kuchukua dawa za kutuliza maumivu kama paracetamol.

Ugumu wa kulala: unaweza kuchukua vidonge vya kulala ikiwa unahitaji.

Kuganda kwa damu: wasiliana na simu ya msaada ikiwa miguu yako imevimba, imefanya wekundu na yauma au ikiwa unakosa pumzi.

Kupoteza nywele: nywele zako zinaweza kuwa nyembamba, lakini hakuna uwezekano kwamba utapoteza nywele zako.

Dawa za kusaidia kudhibiti madhara ya Gemcitabine

Hakikisha kumjulisha daktari wako kuhusu madhara yoyote; kuna dawa muhimu za kudhibiti dalili.

Je, niendeleo kutumia dawa zangu zote za kawaida?

Ndiyo, unapaswa kuendelea kutumia dawa zako zote za kawaida. Tafadhali ripoti kwa timu yako ya saratani (oncology) dawa zote unazotumia, ili waweze kukushauri.

Je, ninaweza kupata chanjo ya mafua?

Ndiyo, inashauriwa uwe na chanjo ya mafua kabla ya kuanza tiba yako ya kidini/chemotherapy. Ikiwa tayari ushaanza matibabu yako ya kidini/chemotherapy, tafadhali muulize daktari wako ambaye anaweza kukushauri kuhusu wakati mwafaka unaweza kupata chanjo.

Vidokezo wakati wa matibabu

- Kunywa maji mengi (angalau lita 2 kwa siku) linda figo zako.
- Dumisha lishe bora. Kula chakula kidogo kidogo mara kwa mara kunaweza kusaidia kupunguza kichefuchefu. Unapaswa kuepuka vyakula vya mafuta au vya kukaanga. Unaweza kuchukua dawa za kuzuia kichefuchefu ikiwa ni lazima.
- Tumia wembe wa umeme unaponyoa na mswaki laini ili kupunguza damu.
- Epuka kupigwa na jua. Vaa SPF 15 (au zaidi) ya kuzuia jua na mavazi ya kinga.
- Unaweza kuhisi kusinzia au kizunguzungu; epuka kuendesha gari au kujihusisha na kazi zinazohitaji tahadhari hadi ijulikane dawa ya capecitabine inavyokupeleka.
- Pata pumziko la kutosha.
- Ili kuzuia ugonjwa wa mguu na mkono:
 - Punguza msugvano, shinikizo na mfiduo wa joto kwa mikono na miguu yako.
 - Epuka kugusa maji ya moto kwa muda mrefu kama vile kuosha vyombo, kuoga kwa muda mrefu au beseni bafu.
 - Usitumie glavu za kuosha vyombo kwa sababu mpira unaweza kuweka ngozi ya viganja vyako joto.
 - Epuka kutembea kwa muda mrefu au kuruka ili kupunguza ngozi ya ngozi kwenye nyayo zako.

Generated by Dr MG Prete and Dr C Braconi (oncologists) based on information developed by Macmillan Cancer Support and used with permission. Revised by Ms J Milne (nurse), Ms H Morement (patient representative). Translated by Abeid Athman and Elene Mariamidze. Translation project coordinator: Dr. R Casolino

- Usitumie zana za bustani/nyumbani ambazo zinabana mkono wako kwenye sehemu ngumu.
- Epuka kusugua losheni kwenye mikono na miguu bali iwe ngozi yafaa iwe na unyevunyevu.
- Ili kusaidia kupunguza dalili unaweza kutumia krimu na dawa za kutuliza maumivu (emolient) ili kupunguza maumivu. Jadilina na daktari wako dawa gani bora kwako.
- Weka nyumbani akiba ya dawa unazoweza kuhitaji ili kusaidia kudhibiti dalili zikijiri.
- Kabla ya kuanza tiba ya kemikali, mwambie daktari wako kuhusu dawa yoyote unayotumia. Wakati mwingine athari zinaweza kuhusishwa na dawa zako na sio chemotherapy.
- Ikiwa dalili zako ni kali au hazijaimarika baada ya saa 24, usisite kuwasiliana na hospitali.
- Zingatia dalili za kuganda kwa damu: maumivu, uwekundu, uvimbe wa mkono au mguu; upungufu wa pumzi au maumivu ya kifua. Ikiwa una mojawapo ya dalili hizi wasiliana na daktari wako.
- Usipokee aina yoyote ya chanjo bila idhini ya daktari wako wakati unachukua chemotherapy.
- Ikiwa wewe ni mwanamke wa umri wa kuzaa:
 - Mjulishe daktari iwapo wewe ni mjamzito au unaweza kuwa na mimba kabla ya kuanza haya matibabu.
 - Epuka kupata mimba wakati wa chemotherapy
 - Usinyonyesha wakati wa matibabu ya kidini

Wakati gani utahitaji kuwasiliana na hospitali?

Ikiwa dalili zako ni kali au hazipungui baada ya masaa 24, usisite kuwasiliana na hospitali.

Nambari ya mawasiliano ya dharura ya hospitali ni:

Ninaweza kupata wapi habari zaidi?

Ikiwa ungependa kupata maelezo zaidi kuhusu ugonjwa huu, unaweza kutembelea tovuti ya ESMO kwa saratani ya njia za nyongo: Mwongozo kwa Wagonjwa na AMMF Tovuti ya Msaada ya Cholangiocarcinoma.

Unaweza kupata kiungo kinachohusiana hapa chini:

<https://www.esmo.org/for-patients/patient-guides/biliary-tract-cancer>

<https://ammf.org.uk/cholangiocarcinoma>